

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут економіки

На правах рукопису

МАГАЛЕЦЬКИЙ
Георгій Всеволодович

ПРИВАТИЗАЦІЯ ВЛАСНОСТІ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ
/ на прикладі підприємств легкої промисловос-
ті України /

08.00.05. - Економіка, планування, організація
управління народним господарством
і його галузями /промисловість/

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

Робота виконана в Інституті економіки Академії наук
України.

- Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
БОГІНЯ Д. П.
- Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
СТОЛЯРОВ В. Ф.
- кандидат економічних наук
МАР'ЄНКО А. В.
- Провідна організація - Український науково-дослідний
інститут праці Мініпраці України
/м. Луганськ/

Захист відбудеться "24" серпня 1993 року о 14³⁰ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 016.39.03 по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук при
Інституті економіки АН України за адресою: 252011, Київ-II,
вул. П. Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
економіки АН України.

Автореферат публікацій "24" березня 1993 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук

В. О. ТОЧІЛІН

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00826208 (Q)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

І.1. Актуальність дисертації. Однією з найважливіших особливостей перехідного до ринкової економіки періоду є докорінна зміна положення підприємства в системі економічних відносин. Найсуттєвіший вплив на цей процес чинить перетворення форм власності і господарювання, поява нового, приватного інтересу, який починає займати домінуюче становище у формуванні мотивів, стимулів, цілей діяльності в економічній сфері.

Останнім часом в економічній літературі ведеться широке обговорення проблем приватизації. В цих дискусіях основна увага приділяється таким питанням, як порядок приватизації, розподіл повноважень по розпорядженню державною власністю, визначення масштабів безкоштовної передачі державної власності громадянам України, функцій держави в процесі приватизації та ін. Прийнятими законодавчими та нормативними актами по приватизації також голограмним чином регламентуються ці питання. Важливість даних проблем не викликає сумніву, тому правильність їх вирішення багато в чому визначає темпи і масштаби приватизації державної власності.

В той же час соціально-економічні наслідки приватизації, перш за все – в сфері праці, фактори ефективного використання трудового потенціалу України, які значною мірою впливають на розвиток економіки, її динаміку, конкурентоспроможність і реальну незалежність, практично залишались поза сферою досліджень. У зв'язку з цим оцінка ефекту від приватизації, порівняльний аналіз різних шляхів її здійснення, визначення найбільш адекватних конкретним соціально-економічним умовам форм приватизації з позицій ефективності праці стає важливою не тільки теоретичною, але й практичною задачею нашої економіки в період сучасних реформ.

Важливість вирішення теоретичних і прикладних аспектів цієї проблеми зумовила вибір теми дисертаційної роботи.

І.2. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є зміни у відносинах власності в результаті роздержавлення і приватизації та вплив їх на ефективність праці; сукупність теоретичних і практичних проблем вдосконалення процесу приватизації як умови підвищення ефективності праці на підприємствах. Основним об'єктом дослідження обрано підприємства легкої промисловості України.

1.3. Мета та задачі дослідження. Метою дослідження є розробка адекватних перехідному періоду розвитку економіки теоретичних і прикладних аспектів шляхів перетворення власності, вибір форм і методів приватизації, що забезпечують максимальний простір для дії факторів підвищення ефективності праці.

У відповідності з визначеною метою в дисертації вирішувались такі задачі:

- визначення суті і змісту приватизації і роздержавлення власності і їх впливу на ефективність праці;
- обґрунтування ефективності праці як важливого елементу системи критеріїв перетворення власності;
- аналіз форм приватизації державної власності, узагальнення їх специфічних соціально-економічних особливостей;
- дослідження нових форм мотивації високоєфективної праці в умовах приватизації;
- визначення шляхів розвитку процесу приватизації в легкій промисловості України.

1.4. Методологія і методика дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації роботи базуються на методологічних і теоретичних розробках по приватизації і роздержавленню власності в умовах ринкової економіки, змісту ефективності праці і ролі її в підйомі економіки, створенню умов і форм мотивації високоєфективної праці. Використано праці вітчизняних і зарубіжних вчених, закони України; дані статистичних органів і матеріали вибіркового обстежень. В роботі застосовувались різні методи дослідження: аналіз і синтез, аналітичні групування і узагальнення, порівняльний аналіз, вибіркоче дослідження.

1.5. Наукова новизна роботи. Наукова новизна дисертації полягає в комплексному дослідженні приватизації власності під кутом зору впливу її на ефективність праці, яке ще не має аналогів у вітчизняній літературі.

Новаторський в цілому характер роботи базується на наступних результатах дослідження, які мають наукову новизну:

- визначено зміст процесів роздержавлення і приватизації і обґрунтовано їх вирішальний вплив на формування ринкових відносин в перехідний період;

- обгрунтовано зв'язки між процесом перетворення власності і ефективністю праці, зроблено висновки щодо розширення можливостей для дії факторів ефективності праці при формуванні ринкової економіки з різними формами власності;

- на основі аналізу системи критеріїв щодо перетворення власності обгрунтовано, що при вирішенні конкретних питань про форми, методи і характер приватизації слід враховувати найважливіші критерії ефективності праці: розвиток в результаті приватизації сильних мотивів до ефективної праці, забезпечення умов для збільшення обсягів виробництва на базі продуктивності праці, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, зменшення витрат виробництва завдяки економії матеріальних ресурсів;

- на основі соціально-економічного аналізу форм приватизації державної власності встановлено особливості різних її форм відносно впливу на ефективність праці;

- обгрунтовано висновок щодо доцільності збільшення витрат із коштів, одержаних державою від приватизації, на підвищення технічного рівня підприємств;

- обгрунтована доцільність розширення пільг трудовим колективам при викупі державної власності, ефективність перетворення державної власності на більшості підприємств легкої промисловості України на основі формування колективної персоніфікованої власності працівників підприємства.

1.6. Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження при їх використанні дають можливість підприємствам легкої промисловості удосконалити роботу по роздержавленню і приватизації власності, сприятимуть підвищенню ефективності праці і на цій основі покращенню техніко-економічних показників підприємств при переході на ринкові відносини. Використання обгрунтованих в результаті дослідження конкретних рекомендацій і пропозицій дозволяє вдосконалити законодавчі і нормативні акти, прискорити процес приватизації, побудувати його найбільш раціонально і забезпечити завдяки цьому поєднання процесу перетворення власності з підвищенням ефективності праці в народному господарстві України, зокрема, в легкій промисловості республіки.

1.7. Апробація і реалізація результатів дослідження.

Основні положення і рекомендації дисертації були впроваджені в практику діяльності підприємств вуглевої промисловості, використовувались при виконанні у 1991–1992 рр. конкурсної теми "Розробка Державної інформаційно-обчислювальної системи соціального захисту населення України на етапі переходу до ринку" /розділ 9.1. "Методологічні основи оцінок соціально-економічних наслідків способів роздержавлення і приватизації". Замовник – Мінекономіки України і Мінпраці України/, при підготовці Інститутом економіки АН України окремих розділів до Програми зайнятості населення України на 1991–1992 роки, концепції Державної програми "Розвиток продуктивності народного господарства України".

Теоретичні висновки і результати досліджень доповідались на Республіканській науково-практичній конференції "Проблеми роздержавлення і приватизації власності" /Київ, 1991 р./.

За результатами дослідження опубліковано 4 наукових праць загальним обсягом біля 3-х друкованих аркушів.

1.8. Логіка і структура роботи.

Дисертація складається із вступу, двох глав /сім параграфів/ закінчення, списку використаної літератури. Викладенню основного матеріалу передують обґрунтування теоретичної і практичної актуальності теми, важливості підйому ефективності праці в результаті здійснення приватизації власності, інформування про основні положення, які виносяться на захист.

В основній частині роботи розкривається роль власності в суспільному виробництві, її зв'язок з ефективністю праці, висвітлюється зміст роздержавлення і приватизації, їх значення у формуванні ринкових стосунків. Розглядається місце ефективності праці в системі критеріїв приватизації і формування нових форм мотивації праці.

Друга частина роботи присвячена соціально-економічному аналізу різних форм приватизації державної власності, в тому числі власності працівників підприємств. Досліджено шляхи вдосконалення процесу приватизації в легкій промисловості України на основі аналізу її стану, умов функціонування і наслідків приватизації з точки зору створення умов для ефективною праці. В заключенні підбито основні підсумки роботи і сформульовані пропозиції щодо вдосконалення процесу приватизації.

П. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

2.1. Прогресивність тієї чи іншої соціально-економічної системи багато в чому визначається досягнутим в суспільстві рівнем ефективності праці та його динамікою. Це більш широке поняття у порівнянні з продуктивністю праці. Воно характеризує плідність людської діяльності не тільки у сфері матеріального виробництва, де продукт праці приймає уречевлену форму, але й в невиробничій сфері, де результатом праці є послуги і духовні цінності.

Стосовно сфери матеріального виробництва ефективність праці характеризується, поряд з кількістю виробленої одним працівником в одиницю часу продукції, її якістю, а також досягнутою економією сировини, палива, енергії і інших предметів праці, раціональним використанням закріплених за кожним конкретним колективом чи окремим працівником виробничих основних фондів і паяр за все обладнання. Крім того, ефективність праці характеризує відповідність виробленої продукції суспільному попиту і, таким чином, більш точно визначає кінцевий народногосподарський ефект трудової діяльності. Ілюстрацією до сказаного міг би служити приклад з минулого, коли величезна маса праці робітників вітчизняної взуттєвої промисловості /що відрізнялася, між іншим, досить високою продуктивністю/ часом виявлялася затраченою неефективно, оскільки вироблена продукція через застарілий фасон, вузький асортимент, низьку якість і т.і. не знаходила попиту у покупців.

Головний висновок з вищевигладеного полягає з тому, що ефективність праці визначається багатьма сторонами виробничої діяльності, тому виміряти її якимось одним, навіть досить універсальним показником неможливо. Ефективність праці може бути оцінена лише за допомогою системи показників. Кожний з них окремо буде характеризувати одну із сторін цього складного явища, наприклад, досягнутий у ході підвищення ефективності праці рівень її продуктивності, матеріало-, енергос-, фондомісткості продукції, її якості, відповідності споживачьому попиту та ін. На практиці всі ці показники можуть мати різнонаправлену динаміку, що в певній мірі пов'язане з дією на ряді підприємств системю матеріального стимулювання. При загальній своїй спрямованості на покращення всіх показників роботи підприємства

вона, разом з тим, стимулює з першу чергу ті, які на даному етапі сприймаються як найбільш важливі в діяльності підприємства чи його окремої ділянки. За цих умов мотивація до підвищення ефективності праці часом набуває однобокого характеру: робітник стає більш зацікавлений у покращенні перш за все того конкретного показника, який "дає" найбільший додаток до загальної суми матеріальної винагороди нерідко на шкоду іншим, не менш важливим показникам ефективності праці, зростання яких стимулюється за більш низькими ставками.

Рівень ефективності праці визначається багатьма факторами і обставинами. Сднак, як свідчить аналіз, усі вони виявляються задіяними у повній мірі для досягнення високої ефективності праці лише при наявності у працівника зацікавленості в її результатах. Така зацікавленість різко зростає з поширенням можливостей безпосереднього виробника приймати участь у привласненні результатів виробництва. Наскільки широкою виявляється ця можливість, в першу чергу залежить від того, хто є власником умов виробництва, і перш за все – засобів виробництва. У зв'язку з цим ключову роль у суспільному виробництві відіграють відносини власника і безпосереднього виробника матеріальних благ. Саме від цих відносин залежить в кінці кінців, наскільки сильними в суспільстві стають спонукальні мотиви до високоефективної праці.

Досвід історичного розвитку свідчить про те, що з розширенням долі власників, тобто, залученням все більшої кількості виробників до безпосередньої власності на засоби виробництва, відбувається підвищення рівня мотивації праці в суспільстві і навпаки, при відчуженні робітників від засобів виробництва, а таким чином, і від результатів праці, скажімо, внаслідок одержавлення власності, рівень мотивації до високоефективної праці суттєво знижується. Це знаходить свій прояв у: відсутності стимулів до праці, втраті відповідальності за її якість, зацікавленості у приховуванні резервів виробництва, зниженні планових завдань і норм виробітку, порушеннях трудової і виробничої дисципліни тощо. Тим самим відчуження робітника від власності не сприяє реалізації його творчого потенціалу, веде до низької ефективності праці. Між тим, як показу-

ють дані соціологічних досліджень, успішна діяльність підприємств десь на 20% залежить від технічної оснащеності виробництва і на 80% – від відношення людей до праці.

Принциповим положенням, яке має важливе значення при переході економіки до ринкових відносин, є положення про власність на робочу силу. Довгий час в соціалістичній політекономії робоча сила знаходилась поза розглядом відносин власності. Теоретична тупикова ситуація, що склалася наслідок цього, сприяла деформації процесів відтворення робочої сили, пригніченню мотиваційного механізму, що негативно позначилося на ефективності суспільної праці в цілому.

В умовах ринкової економіки робітник як власник своєї робочої сили може орієнтуватись на найбільш вигідні економічні умови її застосування.

Підбиваючи підсумок сказаному, слід зауважити, що реформування відносин власності є невід'ємним елементом перетворень, оскільки лише ті економічні реформи можуть привести до реальних змін у ставленні людей до праці, які зачіпають відносини власності. Стаючи власником засобів виробництва, робітник зовсім по іншому ставиться не тільки до праці, а загалом до своєї виробничої діяльності. Його починають цікавити всі виробничі питання, у тому числі пов'язані з організацією виробництва, збутом продукції і розподілом результату, перспективи подальшого розвитку свого підприємства і укріплення його конкурентних позицій, шляхи зменшення ризику від кон'юнктурних змін і т.і., бо від вирішення всіх цих питань залежатиме: чи зростатиме особиста власність працівника, чи зменшуватиметься. Зрозуміло, що в цих умовах слід чекати появи стійких спонукальних мотивів до високоефективної праці.

2.2. Перехід до ринкових відносин в Україні відбувається в надзвичайно складних умовах. Одним з найсуттєвіших ознак поглиблення кризового стану є зниження ефективності суспільної праці, яке виявляється в падінні обсягів виробництва, зниженні продуктивності праці в народному господарстві, нераціональному використанні матеріальних і трудових ресурсів.

Кризовий стан в суспільно-економічній сфері, зокрема, в трудових відносинах, склався значною мірою під впливом дефор-

мації відносин власності на основі теоретичних догм часів первісного нагромадження капіталу і становлення капіталістичного способу виробництва, а також "соціального" замовлення адміністративно-командної системи. Тривалий час в економічній теорії панувала думка про домінуючу роль суспільної власності і недопустимість будь-яких форм приватної власності як такої, що неодмінно веде до експлуатації. Основною формою власності визнавалася державна і як тимчасова, перехідна до неї - кооперативно-колгоспна. Це вело до монополізації права держави на власність з відповідним перетворенням апарату управління у єдиного і всевладного суб'єкта власності. Не відповідаючи за наслідки своїх рішень і ототожнюючи державну власність з суспільною, адміністративно-командна система сприяла деградації економіки. Відчуження працівника на основі монополічної одержавленої власності в кінцевому рахунку підірвало засади підвищення ефективності праці.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що не сама по собі державна форма власності гальмує розвиток факторів ефективності праці, а саме її монополічне становище в системі народного господарства. Тому слід переглянути ставлення до приватної власності і різних її форм. Головний принцип полягає в тому, що життєздатність будь-якої конкретної форми власності зумовлюється не ідеологічними міркуваннями, а забезпеченням ефективної праці і прибуткового господарювання.

2.3. В дисертаційній роботі проведений аналіз різних точок зору і підходів до шляхів здійснення перетворень власності. Одним з них орієнтований на розділ державної власності, що підлягає приватизації, між всіма членами суспільства /рівномірно чи з урахуванням певних факторів/; другий передбачає передачу майна трудовим колективам /безкоштовно чи на пільгових умовах/; третій пов'язує приватизацію переважно з продажем підприємств. Складність і багатогранність проблеми перетворення власності вимагає зваженого підходу до її вирішення. Принципове положення роздержавлення і приватизації повинно полягати в тому, щоб пріоритетною метою перетворення власності було формування такого нового реального власника, який би забезпечив зростання ефективності суспільної праці в умовах ринкової економіки і конкурентного середовища.

Необхідно надати трудовим колективам /або їх найбільш активній частині/ можливість проявити себе такими власниками, для чого слід забезпечити їм сприятливі умови для використання перспективних способів приватизації і форм господарювання.

2.4. В проведеному дослідженні важливе місце належить обґрунтуванню необхідності розгляду ефективності праці в системі критеріїв перетворення власності. Аналіз цієї проблеми дозволяє зробити висновок, що в процесі роздержавлення і приватизації, при вирішенні конкретних питань щодо способів, форм і методів його здійснення повинні враховуватись такі найважливіші складові ефективності праці:

- розвиток в результаті роздержавлення і приватизації сильних мотивів до високоефективної праці;
- забезпечення умов для зростання обсягів виробництва на основі збільшення продуктивності праці;
- суттєве підвищення якості продукції, доведення її до експортних стандартів;
- забезпечення економії всіх видів матеріальних ресурсів в процесі праці і зникнення за рахунок цього витрат виробництва.

В дисертації підкреслюється, що успішне вирішення цих завдань можливе лише за умови, коли в процесі приватизації досягається максимально ефективне сполучення інтересів нових власників виробництва, що приватизується, і безпосередніх виробників, сполучення, що забезпечує примноження /"мультиплікацію"/ ефективності праці - як по лінії зовнішніх відносно процесу праці, так і внутрішніх його факторів.

2.5. Особлива роль у вирішенні питання щодо конкретних форм роздержавлення і приватизації з позиції ефективності праці належить галузевим факторам. Зокрема, як показано в дослідженні, те, наскільки помітно позначиться перетворення власності на ефективності праці, залежить від рівня монополізації галузі /підгалузі/, розмірів підприємств, вартості і стану основних фондів, кількості працівників та ін.

Для кожної галузі в цілому, і для кожного окремого підприємства існують форми приватизації, яким слід віддавати перевагу, враховуючи, що саме вони забезпечують: найбільш сильні мотиви

до високоефективної праці безпосередньо на робочих місцях; пошук до організаційних і технічних новацій в інженерно-технічних працівників; прогресивні управлінські рішення в адміністрації підприємств; зацікавленість в збереженнях в формі інвестицій у нових власників засобів виробництва.

2.6. Аналіз законодавчих і нормативно-інструктивних документів, що діють в Україні, вказує на те, що пільги для працівників підприємств, які підлягають приватизації, ще далеко не в повній мірі відповідають умовам, які використовуються у світовій практиці /табл.І/. Вони, як показано в роботі, повинні більш активно сприяти посиленню мотивів до високоефективної праці за рахунок підключення до цього процесу приватного інтересу кожного члена трудового колективу.

2.7. В роботі підкреслюється, що форми власності і форми приватизації /організаційні форми приватизації/ не ідентичні. Так, в закритих і відкритих акціонерних товариствах, товариствах з обмеженою відповідальністю форми власності однакові, в той час, як форми приватизації різні. З врахуванням цих обставин в дисертації виконано соціально-економічний аналіз як форми власності, так і форм приватизації під кутом зору можливостей, які відкривають вони для зростання ефективності праці. Зокрема, докладно розглянуто державну власність з притаманними їй перевагами і вадами, а також приватну власність, яка є, на думку автора, глибинною основою всіх інших форм власності в умовах розвинутої ринкової економіки. Підкреслюється, що для широкого розвитку приватного підприємництва слід створити сприятливі правові і економічні умови, які б виключали будь-яку дискримінацію приватної власності. Докладно розглядаються різні форми господарських товариств, підкреслюється, що закриті акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю найбільш доцільно використовувати при перетворенні власності невеликих і середніх підприємств, зокрема, при викупі цих підприємств трудовими колективами.

У зв'язку з цим особливу увагу зосереджено на власності працівників підприємств, їх трудових колективів. Зараз ведеться жвава дискусія між прихильниками і противниками створення

Таблиця I

Пільги, що надаються працівникам
при приватизації підприємств

Країни	Доля акцій, які передаються робітникам на пільгових умовах	Зниження номінальної ціни при придбанні пільгових акцій робіт- никами підприємств
I. Капіталістичні країни		
Великобританія	до 10%	33%
Франція	до 10%	20%
Південна Корея	до 20%	30%
II. Колишні соціалістичні країни		
Польща	до 20%	50%
Югославія	до трьох обсягів фонду зарплати	30-50%
Чехословацчина	5% - на крупних і 10% - на малих підприємствах	мінливий по підпри- ємствам
Росія: I варіант	35%	30% /для 10% акцій/
II варіант	20%	30%
Казахстан	20%	30-50%
Білорусь	30%	до 50%

колективних підприємств, з цього приводу висловлюються діаметрально протилежні думки. В роботі доводиться, що трудові колективи повинні одержати дійсні права власників своїх підприємств. При цьому підкреслюється, що повна і безоплатна передача підприємств їх колективам далека від елементарної соціальної справедливості. Адже в цьому випадку широкі верства населення, не зв'язані з підприємствами, що приватизуються, будуть позбавлені доступу до нових джерел доходів на базі власності на засоби виробництва. Слід враховувати також різну вартість підприємств і їх різну ефективність. Саме тому безоплатна передача підприємств їх працівникам закріплювала б існуючу майнову диференціацію, зумовлену для кожного громадянина суто випадковими, а не економічними обставинами.

2.8. Існує думка, що одним з головних недоліків колективних підприємств є їхня низька ефективність. При цьому, як правило, посилаються на досвід Югославії, Угорщини, Польщі, та деяких інших країн. Дійсно, в цих країнах на таких підприємствах виявляються тенденції до збільшення поточних доходів за рахунок нагромадження, тобто до "проїдання" капіталу, гальмується технічне вдосконалення виробництва, великі втрати робочого часу. Всі ці недоліки відмічено вірно; але не враховано дуже суттєву обставину, пов'язану з приватизацією власності. В колишніх соціалістичних країнах ці підприємства створювались на базі неподільної власності, тобто, неперсоніфікованої, внаслідок чого відповідальність за збереження і зростання власності, а також контроль за діями адміністрації мінімальні. Залишаючись по суті відчуженими від власності, робітники зосереджують свій інтерес на поточних доходах, а не на крупних, навіть дуже ефективних інвестиціях, які будуть давати віддачу в майбутньому. Адже це ніяк не відбивається на власному капіталі працівника: при звільненні з підприємства він не може претендувати на відшкодування, навіть якщо статутний фонд підприємства значно збільшився.

Більш ефективною і прогресивною є форма колективних підприємств з персоніфікованою власністю, коли статутний фонд поділено на паї чи акції між працівниками. Таким чином колективна власність поєднується з приватною власністю членів колекти-

ву. Це створює додаткові мотиви до ефективної праці, посилює зацікавленість кожного працівника у збільшенні фонду нагромадження тому, що при цьому автоматично зростає власний капітал кожного співвласника. При звільненні з підприємства працівник одержує свою долю статутного фонду в грошовій формі. На колективних підприємствах з персоніфікованою власністю проблема "продання" капіталу відсутня, виникають нові додаткові мотиви і стимули до ефективної праці.

Процес передачі власності фірм і компаній найманим працівникам набуває поширення в країнах з розвинутою ринковою економікою. В багатьох країнах /США, Франція, Німеччина та ін./ питання розвитку власності працівників поставлені на рівень державної політики, прийнято відповідні законодавчі акти і державні програми. Існує чітка регламентація порядку викупу основного капіталу акціонерних компаній їх працівниками, використовуються кредити і податкові пільги. Практика свідчить, що фірми, в яких працівники є співвласниками акціонерного капіталу, працюють більш ефективно порівняно з тими, де працівники не мають власності. Участь працівників у власності і управлінні формує нове ставлення до праці, нову культуру виробництва на приватизованих підприємствах. Персоніфікація власності, наявність в кожного члена колективу індивідуального рахунку у фонді нагромадження створює в них як довгострокові стимули в забезпеченні зростання ефективності праці у вигляді нагромадження капіталу, так і поточні через оплату праці і участь у розподілі прибутку. Таким чином, колективна персоніфікована власність створює умови для підвищення ефективності праці як на окремих підприємствах, так і в цілому в суспільному виробництві.

2.9. Проведене комплексне дослідження стану підприємств легкої промисловості України стало основою для визначення шляхів адосконалення процесу приватизації в галузі на основі використання критерію ефективності праці. В легкій промисловості країни склалися умови, що сприяють першочерговому залученню підприємств в галузі у процес роздержавлення і приватизації. В першу чергу це зумовлено відносно невеликою фондосборністю праці, що не потребує значних коштів для викупу підприємств,

невеликими строками обороту капіталу і швидкою окупністю коштів, практично необмеженим ринком збуту продукції на тривалий час. Важливе значення для формування ринкових відносин в галузі має те, що вона вже зараз практично демонополізована, чим значною мірою прискорюється створення конкурентного середовища. Сприяє цьому також широке розповсюдження в легкій промисловості малих підприємств і кооперативів.

2.10. В роботі виконано порівняльний аналіз ефективності праці на підприємствах легкої промисловості України в розрізі різних форм власності. Як видно, зокрема, з даних, наведених у табл.2, для основних підгалузей легкої промисловості /за винятком швейної/ характерним є більш високий рівень продуктивності праці на підприємствах недержавного сектору. Причому, формується він виключно за рахунок двох форм колективної власності: орендних підприємств і колективних підприємств, що засновані на власності трудового колективу. При оцінці ефективності різних форм слід брати до уваги ще ряд обставин. Зокрема, аналіз свідчить і про кращі умови дотримання технології, контролю за якістю сировини і продукції на орендних і колективних з персоналізованою власністю підприємствах. Недержавні форми забезпечують у згаданих підгалузях також більш високий рівень фондівіддачі. Порівняно з державним сектором підприємства з колективною власністю забезпечують: у текстильній промисловості на 45,3%, швейній на 10,7%, шкіряній, хутряній і взуттєвій на 52,7% вищий рівень фондівіддачі. Звертає на себе увагу широкий розвиток орендних підприємств, на які припадає основна доля по показниках чисельності зайнятих /15,4%/, вартості ОВД /15,7%/ і обсягу продукції /19,1%/ серед підприємств з колективною власністю. Головним чином це пов'язано, як показується в дисертації, з тим, що до розробки законодавчої основи процесу приватизації перехід на оренду був єдиною можливістю для підприємств набути відносної самостійності, а для адміністративної системи - хоча б тимчасово законсервувати прогресивні тенденції в перетвореннях власності. З прийняттям законів про приватизацію державних підприємств в легкій промисловості на перший план будуть виходити колективні підприємства з персоналізованою власністю членів їх колективів. Крім того, збільшиться доля акціонерних товариств і спільних підприємств як ефективної форми залучення фінансових ресурсів та іншеземного капіталу.

Продуктивність праці на підприємствах легкої промисловості України в розрізі різних форм власності /в 2/

В л а с н і с т ь	Підгалузі легкої промисловості		
	тексти- льна	швейна	шкірна, хутряна і взуттєва
В с ь о г о	100,0	100,0	100,0
Державна	97,7	101,8	98,3
Недержавна з неї:	107,5	93,8	103,7
індивідуальна у т.ч.:	22,1	83,6	37,2
- підприємства індивідуальної праці	18,0	123,2	41,9
- приватні підприємства	25,3	64,3	34,3
колективна у т.ч.:	108,1	94,1	104,8
- кооперативи	26,0	70,7	38,3
- орендні підприємства	118,0	102,0	125,7
- колективні підприємства, засновані на власності тру- дового колективу	101,5	88,5	105,6
- акціонерні товариства	-	47,9	90,7
- господарські об'єднання	-	73,3	72,1
- громадські організації і фонди	55,8	142,0	34,3
змішана	39,0	51,6	40,2

2.11. В роботі доводиться, що приватизація повинна здійснюватись різними методами в залежності від галузевих особливостей, виду і розміру майна, що приватизується, оскільки лише диференційований підхід може забезпечити ефективне влодіння підприємствам і зробити приватизацію повноцінною і ефективною. З урахуванням результатів розгляду різних форм приватизації обґрунтовано пропозиції щодо підвищення ефективності здійснення цього процесу в легкій промисловості України. Як свідчить аналіз, підприємства з фондоемністю до 10 тис.крб. на одного працівника найбільш доцільно викуповувати в колективну власність з перетворенням їх в товариства з обмеженою відповідальністю, тобто створювати товариства з колективною персоніфікованою власністю. Доля таких підприємств в легкій промисловості України становить більше 95%. Підприємства з

більш високою фондоозброєністю найбільш ефективно буде перетворювати у відкриті акціонерні товариства із продажем, де це можливо, контрольного пакету акцій працівникам підприємств. Саме за таких умов приватизація створює умови для активізації дії факторів зростання ефективності праці на підприємствах легкої промисловості України через підключення приватного інтересу працівників підприємства, використання нових форм мотивації високоефективної праці.

Пропонується розробити державну програму підтримки підприємств, що викуповуються членами трудового колективу, передбачивши в ній максимально диференційовані по галузях народного господарства пільгові умови сподаткування, надання кредитів для викупу підприємства, поточного кредитування, використання при необхідності механізму держзамовлення та ін.

Для підвищення ефективності роботи приватизованих великих підприємств необхідно залучати на правах співвласників крупних інвесторів, у т.ч. іноземних, забезпечувати перехресне акціонування, створюючи баланс довгострокових інтересів. Слід враховувати, що значна частина державних підприємств в легкій промисловості України має скрутний фінансовий стан, і вони не тільки не можуть забезпечити високий рівень дивідендів, але й стоять на грані банкрутства. Для таких малорентабельних підприємств пропонується механізм їх фінансового оздоровлення за рахунок направлення коштів, одержаних від приватизації, перш за все на технічне переозброєння праці.

Основні положення дисертації опубліковані в таких роботах:

1. Особливості роздержавлення власності в легкій промисловості // Проблеми роздержавлення і приватизації власності. Тези доповідей наук. практ. конф. /К.: УкрНДІНТІ, 1991, с.65-66.

2. Використання виробничого апарату в легкій промисловості України // Організація і регулювання економіки. Міжвід. наук. зб. - К.: Либідь, 1992, с.45-49.

3. Соціально-економічна оцінка форм приватизації // Економіка України. - 1992. - № 3, с.49-55 /у співавт./.

4. Соціально-економічний аналіз методів оцінки майна підприємств, що приватизуються // Економіка України. - 1992, №10, с.56-61 /у співавт./.

Підп. до друку 18.02.83.

Формат 80x84/16. Папір офс. Офс.друк.

Ум.друк.арк. 0,8. Обл.вкл.арк. 1,0. Тираж 100 прим.

Зам. № 25. Безплатно.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки АН України.
262011, м.Київ 11, вул. Панаса Мирного,28.

AB 26.766

Возвращено